

УДК 338.242.2

Вівчар О.І.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економічної безпеки та фінансових розслідувань
Тернопільського національного економічного університету

СТРАТЕГІЧНІ ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ СОЦІОГУМАНІТАРНИМИ ЧИННИКАМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ У СУЧАСНИХ ПОСТТРАНСФОРМАЦІЙНИХ УМОВАХ

STRATEGIC VECTORS OF DEVELOPMENT MECHANISM MANAGEMENT BY SOCIOLOGY FACTORS OF ECONOMIC SAFETY AT COMPANIES IN MODERN POSTER-FORMATION CONDITIONS

АНОТАЦІЯ

Сучасні наукові дослідження вказують на той факт, що без належного механізму управління соціогуманітарними чинниками економічної безпеки підприємств неможливо досягнути виходу з кризи, стабілізувати економічну ситуацію. У цьому контексті є досить актуальним формування структурних елементів розроблення стратегії соціогуманітарної компоненти економічної безпеки підприємств.

Ключові слова: економічна безпека підприємств, соціогуманітарні чинники, управління соціогуманітарними чинниками, соціогуманітарна компонента, стратегії соціогуманітарної компоненти.

АННОТАЦИЯ

Современные научные исследования указывают на тот факт, что без надлежащего механизма управления социогуманитарными факторами экономической безопасности предприятий невозможно достичь выхода из кризиса, стабилизировать экономическую ситуацию. В этом контексте весьма актуальным является формирование структурных элементов разработки стратегии социогуманитарной компоненты экономической безопасности предприятий.

Ключевые слова: экономическая безопасность предприятий, социогуманитарные факторы, управление социогуманитарными факторами, социогуманитарная компонента, стратегии социогуманитарной компоненты.

ANNOTATION

Modern scientific studies point to the fact that without a proper mechanism for managing socio-humanitarian factors of economic security at enterprises it is impossible to achieve a solution to the crisis, the stabilize economic situation. In this context, the formation of structural elements in the development of a strategy for the socio-humanitarian component at economic security of enterprises is very relevant.

Keywords: economic safety of enterprises, socio-humanitarian factors, management of socio-humanitarian factors, socio-humanitarian component, strategies of socio-humanitarian component.

Постановка проблеми. У сучасних умовах турбулентності економічних процесів комплексний механізм управління соціогуманітарними чинниками є сукупністю різних за природою способів цілеспрямованого впливу суб'єктів управління на їх діяльність та на фактори й чинники, від яких залежить результат соціального розвитку підприємницьких структур, для досягнення цілей соціальної політики. Мусимо відзначити, що при цьому залежно від факторів соціогуманітарного управління, які можуть мати еконо-

мічну, соціальну, організаційну, політичну і правову природу, виокремлюють економічні, мотиваційні, організаційні, політичні, соціальногуманітарні та правові механізми, які формуються під впливом права та які мають застосовуватися у комплексі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання соціальних та гуманітарних чинників у системі економічної безпеки підприємств розглядали Б. Андрушків, А. Баланда В. Захарченко, М. Єрмошенко, Е. Лібанова, Є. Лисицина, Г. Пастернак-Таранушенко, С. Пирожкова, М. Флейчук, У. Щурко; зарубіжні дослідники: Д. Бекер, Ч. Волен, С. Гантінгтон, Л. Гончаренко, М. Грондона, І. Ерліх, Р. Інглгарт, Л. Коженювські, Р. Латов, Г. Моргентан, Е. Олейников, М. Портер, Дж. Райда, Дж. Свіні, В. Сенчагов, Л. Філіпс, М. Флейчук, В. Франчук та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Підвищення рівня ризиків соціогуманітарної компоненти економічної безпеки підприємств вимагає від суб'єктів господарювання ефективного формування середовища економічної безпеки, визначення та попередження основних факторів впливу на їх безпеку. У сучасних умовах розвитку недостатньо розкрито стратегічні вектори розвитку формування механізму управління соціогуманітарними чинниками економічної безпеки підприємств, адже проблеми власної економічної безпеки в контексті соціогуманітарної компоненти виникають перед кожним підприємством не тільки в кризові періоди, а й під час роботи в стабільному економічному середовищі, комплекс вирішуваних при цьому цільових завдань має істотну відмінність.

Мета статті полягає у дослідженні стратегічних орієнтирів економічної безпеки підприємств в контексті соціогуманітарного виміру, розкритті особливостей формування механізму управління соціогуманітарними чинниками економічної безпеки підприємств, а також виокремленні структурних елементів розроблення стратегії соціогуманітарної компоненти економічної безпеки підприємств в умовах макроекономічної нестабільності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як би парадоксально це не звучало, управління соціогуманітарними чинниками, зважаючи на складність управління соціогуманітарним розвитком, являє собою багаторівневу систему економічної безпеки підприємств взаємопов'язаних механізмів різного характеру. Водночас досить складно виділити які-небудь «чисті» однорідні механізми, які не мали б однорідних механізмів іншої природи (наприклад, були лише правовими без ознак мотиваційних, соціальногуманітарних чи економічних). У таких умовах виділення механізмів за принципом однорідності визначається наявністю провідних ознак.

Із практичного погляду ефективність зміцнення економічної безпеки підприємств забезпечується правильним вибором сукупності інструментів. Інструменти управління соціогуманітарними чинниками – це специфічні засоби, зняряддя, за допомогою яких здійснюється реалізація соціальних зобов'язань держави та підприємств [6].

У таких умовах функціонування важливим аспектом є формування ефективного організаційно-економічного механізму управління даною науковою проблематикою. Механізм управління соціогуманітарними чинниками економічної безпеки підприємств – це система організаційно-економічних і правових заходів щодо запобігання соціально-економічним загрозам, що охоплює такі елементи, як: об'єктивний і всебічний моніторинг соціально-економічної політики держави та підприємницьких структур для виявлення та прогнозування внутрішніх і зовнішніх загроз у соціальній сфері; вироблення гранично допустимих значень соціально-економічних показників, недотримання яких призводить до нестабільності й соціальних конфліктів; діяльність держави щодо виявлення та запобігання внутрішнім і зовнішнім загрозам у соціальній сфері економічної безпеки підприємств. Як основу механізму управління соціогуманітарним складником економічної безпеки підприємств слід розглядати сукупність об'єктивних залежностей і зв'язків між явищами і процесами соціально-економічного життя в їхньому саморозвитку та динаміці (рис. 1).

Вважаємо за доцільне акцентувати увагу на тому, що у структурі механізму управління соціогуманітарними чинниками економічної безпеки підприємств слід виокремити такі підсистеми в межах єдиного механізму: підсистема самозабезпечення необхідних параметрів соціальної взаємодії і розвитку підприємств; підсистема державного регулювання стану соціальної безпеки підприємницьких структур.

У контексті досліджуваної проблематики можна стверджувати, що основними проблемними аспектами управління соціогуманітарними чинниками економічної безпеки підприємств є такі: високий рівень тіньової зайнятості; велика кількість економічно неак-

тивного населення працездатного віку; відставання якості робочої сили від потреб сучасної економіки; дисбаланс між попитом та пропозицією робочої сили практично за всіма групами професій; суттєвий рівень безробіття серед молоді; низький рівень підприємницької ініціативи громадян [4].

Звертаємо увагу на те, що в рамках даних наукових досліджень акцент треба зробити на тому, що соціогуманітарна компонента, спрямована на формування та зміцнення економічної безпеки підприємств, визначає такі вектори:

- створення умов для підвищення соціально-економічної активності працівників, застосування сучасних мотиваційних стимулюючих механізмів високопродуктивної праці, які б сприяли посиленню спонукальних мотивів і стимулів активізації трудової діяльності, підвищенню заінтересованості працівників у кінцевих результатах, пошуку додаткових резервів підвищення зацікавленості працівників, посиленню адекватності мотиваційних механізмів продуктивної праці динаміці та змісту соціально-економічних перетворень підприємницьких структур [7];

- забезпечення достатнього життєвого рівня кожного працівника на основі здійснення зваженої активної політики доходів, зменшення їх диференціації, запобігання бідності, обмеження соціального розшарування населення за рівнем доходів, стимулювання, формування стабільного платоспроможного попиту населення на основі самотвердження кожним працівником свого добробуту, мікросхеми своєї соціальної безпеки відповідно до власного трудового внеску й міри соціально-економічної активності.

Водночас слід особливо наголосити, що функціонування механізму управління соціогуманітарними чинниками економічної безпеки підприємств досить часто розглядається з погляду необхідності забезпечення економічного розвитку як найактуальнішого імперативу та пропонується розглядати за такими рівнями:

- Стратегічний рівень. Полягає у ліквідації соціальних суперечностей або, щонайменше, їх локалізації та послабленні. Цей рівень характеризується виробленням системоформуючих соціально-економічних рішень, що відбиваються в стратегіях, перспективних програмах забезпечення соціальної безпеки підприємств та є основою побудови економічної політики держави.

- Тактичний рівень. Полягає у вирішенні завдань, пов'язаних із ліквідацією конкретних видів загроз або запобіганням їх впливу на соціальну сферу підприємницьких структур. Охоплює комплекс превентивних заходів.

- Оперативний рівень. На цьому рівні функціонування механізму управління соціогуманітарними чинниками економічної безпеки підприємств має знаходити вираження в ліквідації наслідків загроз і негативних впливів, відшкодуванні завданих збитків. Цей рівень містить

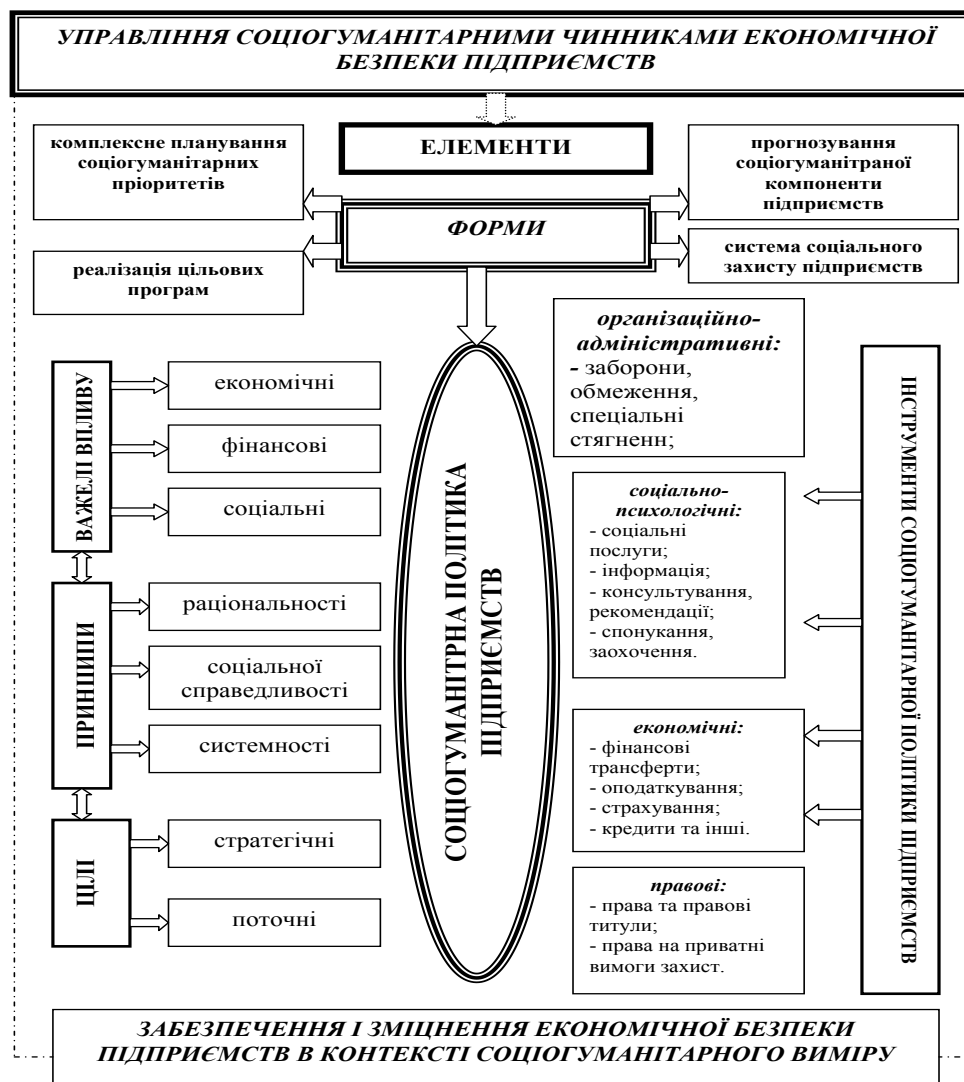

Рис. 1. Структурно-логічна схема управління системою економічної безпеки підприємств у контексті соціогуманітарної компоненти

(авторська розробка)

у собі комплекс оперативних заходів забезпечення безпеки соціальної сфери [3].

Розвиток соціогуманітарної компоненти економічної безпеки підприємств в нинішніх умовах, на думку економістів, має базуватися передусім на: впровадженні у цю сферу інформаційно-комунікативних технологій; модернізації, спрямованої на підвищення продуктивності праці в означеній сфері; мотивації, що сприяє подоланню негативних явищ; матеріалізації, що сприяє досягненню чітко визначених параметрів і показників соціогуманітарної компоненти; певному світогляді, який забезпечує надання нового бачення цілеспрямованої усвідомленої діяльності всіх складників соціогуманітарної сфери [1].

Основними напрямками діяльності щодо розв'язання окреслених завдань є:

- поліпшення інституційного забезпечення функціонування соціогуманітарної сфери;
- вдосконалення законодавчого й організаційно-правового забезпечення процесів форму-

вання та зміцнення єдиного соціогуманітарного простору;

- здійснення аналітико-прогнозного супроводу і моніторингу відповідних процесів на державному, регіональному та місцевому рівнях;
- налагодження потужної системи інформаційної підтримки, розвиток внутрішньо- та зовнішньополітичної інформаційно-комунікативних стратегій;
- стимулювання міжрегіональної інтеграції та гармонійне поєднання загальнодержавних і регіональних інтересів [8].

Із практичного погляду для вдосконалення економічної безпеки підприємств у контексті соціогуманітарної ефективності необхідно, на нашу думку, здійснити низку практичних заходів, а саме: адаптувати вітчизняне законодавство до нових умов формування і реалізації соціогуманітарної політики; прийняти низку законодавчих актів, що регламентують спільну діяльність приватних інвесторів і

держави у сфері соціогуманітарного виміру; сприяти активній участі бізнес-співтовариства; зорієнтувати державні й регіональні цільові програми в контексті соціогуманітарного виміру; створити умови щодо формування партнерами від соціогуманітарної сфери позитивного образу бізнесмена і корпорації, які відіграють вагомую роль у соціогуманітарному розвитку суспільства; поширити ринкові відносини на окремі сектори сфери соціогуманітарного чинника економічної безпеки підприємств [2].

У сучасних посттрансформаційних умовах більш детально нами сформовано етапи формування та реалізації стратегії соціогуманітарної компоненти економічної безпеки підприємств (рис. 2).

Неможливо залишити поза увагою те, що під час формування стратегічних векторів розвитку економічної безпеки підприємств у контексті зміцнення соціогуманітарної компоненти необхідно включати такі складники:

- діагностика кризових ситуацій соціогуманітарної сфери підприємницьких структур;
- поділ об'єктивних і суб'єктивних негативних впливів на соціогуманітарну сферу підприємств;
- визначення переліку заходів щодо запобігання загрозам економічної безпеки підприємств;
- оцінка ефективності планованих заходів із погляду нейтралізації негативних впливів на соціогуманітарну сферу;

– оцінка ефективності пропонованих заходів щодо усунення загроз економічній безпеці підприємств соціогуманітарної компоненти [5].

Висновки. Досліджуючи дану наукову проблематику, вбачаємо за необхідне зазначити, що до основних пріоритетів соціогуманітарної політики підприємств слід віднести: соціальну політику підприємств зі створення умов для реалізації соціального потенціалу працівників, соціальну політику щодо розвитку соціальних відносин, соціальну політику, спрямовану на формування та забезпечення соціальної безпеки працівників.

У таких умовах практичними організаційними заходами, що забезпечують реалізацію стратегії зміцнення економічної безпеки підприємств в контексті соціогуманітарної компоненти, є:

- 1) створення координаційного центру соціогуманітарної сфери на чолі з керівником організації, оперативним органом якого є служба безпеки;
- 2) розроблення і затвердження наказом по підприємству нормативно-методичного забезпечення соціогуманітарної стратегії;
- 3) ресурсне забезпечення і цільове використання ресурсів для поліпшення соціогуманітарної компоненти [9].

Акумулюючи вищеописане, зазначимо, що пріоритетними напрямками соціогуманітарної та економічної політики в системі економічної безпеки підприємств, спрямованої на сталі підвищення рівня доходів та якості життя

Рис. 2. Етапи формування та реалізації стратегії соціогуманітарної компоненти економічної безпеки підприємств

(авторська розробка)

працівників, має стати забезпечення конкурентоспроможності національного виробництва підприємств у матеріальній сфері завдяки випереджальному підвищенню продуктивності праці, поліпшенню організаційної та технологічної структур національної економіки.

Світові реалії і пов'язані з ними виклики роблять постійні корективи в національний соціогуманітарний процес. Пошук адекватних відповідей на зовнішні та внутрішні виклики й загрози має узгоджуватися з послідовною логікою еволюційного розвитку, що сприятиме виходу на принципово нові можливості всіх систем життєзабезпечення українського суспільства. Отже, розбудова єдиного соціогуманітарного простору та фундаментальний прорив країни на новий рівень міжнародного позиціонування є процесами взаємопов'язаними та взаємозумовленими.

Серед напрямів подальших досліджень зазначеної проблематики на особливу увагу, на нашу думку, заслуговують перспективи формування в Україні єдиного соціогуманітарного простору як ідентифікаційного середовища економічної безпеки підприємств.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Вівчар О.І. Теоретичні аспекти безпекознавства в умовах підприємств (фундаментальні загрози в сучасному соціогуманітарному просторі) / О.І. Вівчар // Соціально-економічні проблеми і держава. – 2017. – Вип. (1) 16. – С. 24–31 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2017/17voissp.pdf>.
2. Вівчар О.І. Сучасні проблемні доміанти злочинних груп у соціогуманітарному просторі України (безпекознавчий вимір системи підприємницьких структур) / О.І. Вівчар, В.В. Храпкіна, Р.П. Шерстюк // Проблеми системного підходу в економіці. – Київ, 2017. – Вип. 3 (59). – С. 55–61.
3. Коробчинський О.Л. Методика формування системи економічної безпеки підприємства / О.Л. Коробчинський // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 4. – С. 41–45.
4. Куценко В. Парадигма стратегії розвитку соціогуманітарної сфери в контексті глобалізаційних процесів / В. Куценко, Г. Трілленберг // Вісн. екон. науки України. – 2013. – № 1 (23).
5. Москаленко С.О. Завдання держави щодо формування єдиного соціогуманітарного простору України в сучасних умовах / С.О. Москаленко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: file:///C:/Documents%20and%20Settings/%8B/Downloads/znpnadu_2013_2_3.pdf.
6. Нескеренко Л.А. Складові управління фінансовою безпекою підприємств / Л.А. Нескеренко, Ю.М. Рибалка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/3.2/162.pdf>.
7. Рекомендації парламентських слухань «Стратегія гуманітарної політики сучасної України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : w1.c1.rada.gov.ua/pls/.
8. Трощинський В.П. Соціогуманітарні пріоритети суспільного розвитку України / В.П. Трощинський, В.А. Скуратівський // Вісник НАДУ. – 2013. – № 3. – С. 106–113.
9. Vivchar O. Management system interpreting financial and economic security business in economic processes / O. Vivchar // Mathematics education (Social Sciences) – 2016. – Vol. 11. – № 4. – P. 947–959.